Fortunato Mizzi (1844-1905) Patrijott Għawdxi distint

Dun Geoffrey George Attard

Wieħed mill-patrijotti Għawdxin – jew aħjar Malti ta' nisel Għawdxi – l-aktar magħrufa fi tmiem is-seklu għoxrin kien bla dubju ta' xejn Fortunato Mizzi, li ismu jibqa' magħruf fl-istorja ta' ġensna bħala l-*Pater Patriæ* – Missier il-Patrija.[1] Minħabba n-nisel Għawdxi tiegħu, jixraq li niflu ftit il-ħajja tiegħu.

Fortunato Mizzi, iben il-Maġistrat Francesco Mizzi, twieled nhar il-5 ta' Lulju 1844 u tgħammed fil-parroċċa ta' Santa Marija ta' Portu Salvu u San Duminku fil-Belt Valletta, fejn missieru kien mar joqgħod għal xi żmien.[2] Huwa ggradwa LL.D. mill-Università ta' Malta fl-1865. Kien president ta' diversi għaqdiet soċjali u volontarji kif ukoll tal-Kamra tal-Avukati. Mizzi jibqa' magħruf l-aktar għas-sehem tiegħu fil-politika. Hu kien ispirat mill-bżonn ta' kostituzzjoni liberali għal Malta u mid-difiża tar-Reliġjon Kattolika Rumana; kien favur it-tisħiħ tal-kultura Latina u Ewropea ta' ġensna.[3] Fortunato Mizzi serva għal xi snin bħala President tas-Soċjetà Filarmonika *La Vallette*.[4] Kellu anki ħuh, l-Avukat Luigi, li serva għal xi żmien bħala President tas-Soċjetà Filarmonika *La Vallette* tal-Belt Valletta u warajh kien inħatar Sir Ugo P. Mifsud.[5]

Mħabba patrijottika

Fl-1880 Fortunato Mizzi waqqaf il-Partit Anti-Riformista li malajr sar magħruf bħala l-*Partito Nazionale*. Il-kandidati tal-*Partito Nazionale* ta' Mizzi waqqfu rekord tar-rebħ tas-siġġijiet kollha ta' Malta u Għawdex.[6] Dan għamlu l-aktar biex jopponi l-Kummissjoni Rjali ta' Sir Penrose Julyan u Patrick Keenan, li kienu ġew Malta biex jistudjaw is-sitwazzjoni ċivili u s-sistema edukattiva rispettivament. Is-sudditi u l-membri tal-partit ta' Mizzi saħqu li l-għan tal-kummissarji kien primarjament li jissalvagwardjaw l-interessi tal-Gvern Brittaniku.
Minħabba li saħħtu bdiet sejra lura, Mizzi irtira mill-politika imma aktar tard kellu jaċċetta li joħroġ f'isem l-Għawdxin bħala l-kandidat tagħhom għall-elezzjonijiet tal-1898 favur il-Kunsill tal-Gvern; dan għamlu wara li ċittadini Għawdxin ħolqu pressjoni fuqu. Hu kkontesta b'suċċess l-elezzjonijiet miżmuma bejn l-1880 u l-1904. Fis-snin tmenin tas-seklu dsatax hu kien elett għall-Kunsill tal-Gvern flimkien ma' Dun Destefani, Pawlu Sammut, il-Konti Gerald Strickland u Camillo Sciberras.[7]

Fl-1885 hu pproklama t-8 ta' Settembru bħala l-"Jum Nazzjonali" ta' Malta b'rabta mal-ġrajja rebbieħa tal-Assedju l-Kbir tas-sena 1565.[8]

Fl-1899 Salvatore Cachia Zammit akkumpanja lil Mizzi lejn Londra biex jissottomettu petizzjoni lill-Gvern Ingliż favur ir-riforma kostituzzjonali. Fl-1905 huwa kien elett president tal-*Associazione Politica Maltese*. Kien ukoll magħruf bħala ġurnalista u kellu pinna qawwija u penetranti. Fl-1883 waqqaf il-gazzetta ta' kuljum bit-Taljan, il-*Malta*.

Fortunato Mizzi rrappreżenta lil Għawdex fil-Kunsill tal-Gvern mingħajr qtugħ sas-sena 1903.[9] F'April 1903, ir-Re Dwardu VII tal-Ingilterra żar Malta. Fortunato Mzzi u sħabu l-oħra eletti fil-Kunsill tal-Gvern ħadu l-opportunità biex għaddew memorandum lir-Re dwar il-qagħda politika tal-pajjiż, u xahrejn biss wara l-Ingilterra wieġbet billi tat lil Malta Kostituzzjoni oħra magħrufa bħala *The Chamberlain Constitution*.[10]

Waħda mit-toroq qrib il-Kolossew f'Ruma hija msemmija għalih.

Il-kontroversja lingwistika

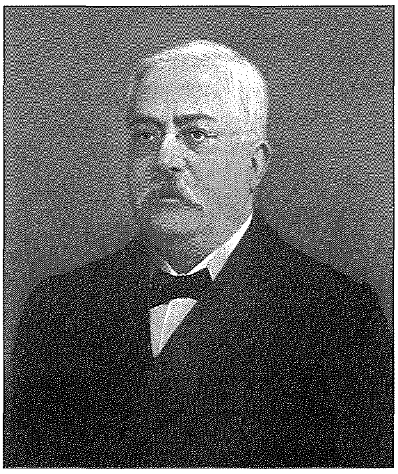

Fortunato Mizzi

F'dawk iż-żminijiet il-Maltin fil-parti l-kbira tagħhom kienu jemmnu li t-Taljan għandu jibqa' l-ilsien uffiċjali ta' Malta; kien għadu ma nibitx il-moviment favur l-ilsien Malti fil-qawwa kollha tiegħu. Għalhekk Fortunato Mizzi, huwa u jippromovi lill-ilsien Taljan, semma kif in-nies tal-Belġju (*Flemish*), għalkemm riedu jżommu l-awtonomija minn Franza, xorta waħda bejn l-1815 u l-1830 tħabtu biex iżommu l-Franċiż bħala l-ilsien tal-kultura u ċaħdu l-ilsien Olandiż li kien qed jiġi impost fuqhom, minkejja li dan kien eqreb lejn id-djalett tagħhom.[11]

Wieħed irid jifhem ukoll li meta Mizzi laqqam il-Malti bħala "is-saħta tal-pajjiż", hu kien ispirat mill-ġrajja Biblika tat-Torri ta' Babel li kienet tqis il-multilingwiżmu bħala kastig, fi żmien meta l-Bibbja kienet għadha

tinqara u tiġi interpretata *ad litteram* f'xi ċrieki kulturali.[12]

X'aktarx li bil-mod il-mod Mizzi beda jibdel din il-fehma tiegħu, għaliex nhar il-5 ta' Mejju 1905, waqt *meeting* li għamel fil-Furjana qrib ħafna ta' Bieb il-Bombi, hu indirizza lill-folla bil-Malti u kiseb l-appoġġ tal-poplu.[13] Mhemmx dubju li f'Għawdex, minkejja li ħafna kienu dawk favur it-Taljan, il-popolin kien jitkellem bil-Malti u jgħożżu wkoll bħala l-ilsien tal-komunikazzjoni. Kien f'Jannar 1905, l-aħħar sena ta' ħajtu, li mitt ruħ iffurmaw l-*Associazione Politica Maltese* b'Fortunato Mizzi bħala president.[14] L-Assoċjazzjoni ġiet iffurmata fi ħdan il-kwartieri tal-*Giovine Malta* fi Strada Santa Lucia, il-Belt Valletta.[15]

Familja

Fortunato Mizzi kien miżżewweġ lil Sofia Fogliero de Luna, Taljana ta' Marsilja.[16] Martu kienet imwielda Marsilja fi Franza imma kienet ġejja minn familja mxerrda fi Spanja, Franza u l-Italja.[17] Minn dan iż-żwieġ kellhom lil Nerik, jew Enrico, li twieled fl-20 ta' Settembru 1885 fil-Belt Valletta imma rċieva l-edukazzjoni tiegħu f'Għawdex.

Rabtietu ma' Għawdex, ir-Rabat u San Ġorġ

Fortunato Mizzi rabat ukoll ismu mas-Soċjetà Filarmonika *La Stella* tal-Belt Victoria. Nafu li bejn is-snin 1881 u 1885 il-Perit Pietru Attard kien President ta' din is-Soċjetà, u meta bejn is-snin 1886 u 1889 il-Perit Attard warrab minn President, f'postu ġie maħtur Dr Fortunato Mizzi.[18]

Fil-ktieb voluminuż tiegħu dwar l-istorja tal-Kristjaneżmu f'Għawdex u l-parroċċa tiegħu fir-Rabat, Pawlu Mizzi jirreferi wkoll għar-rabta ta' Fortunato Mizzi mar-Rabat u mal-Banda *La Stella*. Hu jgħid bla tlaqliq li "sa tarf is-seklu dsatax il-Każin tal-Banda *La Stella Vincitrice* kien sar il-fulkrum ta' dawk li kienu jemmnu fil-kultura Latina ta' pajjiżna".[19] L-awtur iżid jgħid ukoll li iben Fortunato, Nerik, aktar tard "waqqaf il-partit tiegħu *Il Partito Democratico Nazionalista*, minn fost in-nies tal-Istilla u ta' San Ġorġ".[20] Niftakar xi anzjani mir-Rabat jgħidu li Fortunato Mizzi kien joqgħod bir-residenza tal-familja tiegħu fil-Fontana u li kien hemmhekk ukoll li twieldet il-Banda *La Stella*; madankollu dwar l-ewwel asserzjoni ma sibt xejn bil-miktub.

Barra minn hekk, il-familja ta' Fortunato Mizzi kellha dar fiż-Żebbuġ, Għawdex li aktarx kienu jmorru joqogħdu fiha matul ix-xhur tas-sajf. Huma kellhom f'darhom il-korp sant ta' San Fortunato Martri li kien inġieb mill-katakombi ta' Sant'Anjeże f'Ruma. Qrib is-sena 1922 il-Familja Mizzi tat dan il-korp sant lill-knisja parrokkjali tar-raħal u saret translazzjoni bih mill-knisja parrokkjali ta' San Ġorġ għall-parroċċa taż-Żebbuġ.[21]

Inkwiet mal-Knisja

Minkejja s-simpatija sħiħa tiegħu lejn il-Knisja Kattolika u l-fidi ta' Ruma, Fortunato Mizzi wkoll kellu l-inkwiet mal-Knisja. Fl-1890 ħelisha ħafif milli jiġi skumnikat

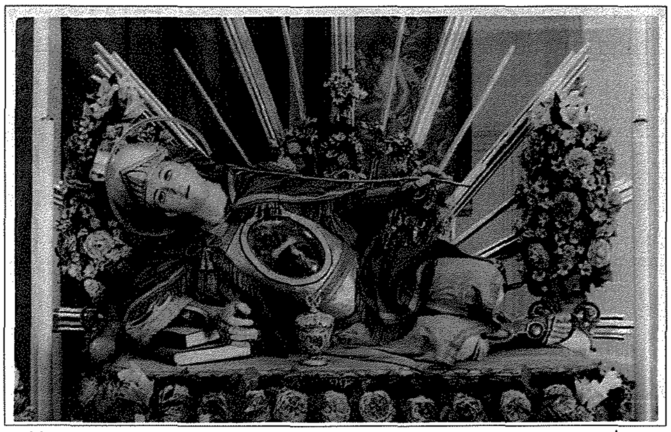

Il-korp-sant ta' San Fortunatu Martri fl-1922, meta mill-parroċċa ta' San Ġorġ ittieħed iż-Żebbuġ (Ħajr: Arkivju Parrokkjali Bażilika San Ġorġ, Għawdex)

mill-Knisja u kellu jaċċetta li jiġi mlaqqam *"inimicus homo"* mill-Vatikan flimkien ma' kundanna li setgħet titgħolla għall-grad ta' skomunika għall-gazzetta tiegħu, il-*Malta*, li mbagħad kellu jibdlilha isimha kemm kemm biex iqajjimha fuq riġlejha mill-ġdid.[22] Fil-fatt aktar tard bdiet toħroġ bl-isem ta' *Malta Letteraria* u kienet tinbiegħ erba' xelini f'pajjiżna u ħamsa barra minn xtutna.[23]

Mafkar f'ġieħu

Ir-rabta ta' Fortunato Mizzi u l-familja tiegħu mal-Italja u l-kultura Taljana hija fatt tal-istorja li llum ħadd ma jista' jiċħad. Biżżejjed ngħidu li minbarra t-triq għalih imsemmija fil-qalba ta' Ruma antika mhux bogħod

Viale Fortunato Mizzi f'Ruma

wisq mill-*Fori Imperiali*, nhar is-7 ta' Ġunju 1940 inkixef bust ta' Fortunato Mizzi fil-Ġonna tal-Pincio f'Ruma.[24] F'dik l-okkażjoni Dr Carlo Mallia, li kien qed jgħix fl-Italja, xandar fuq radju Taljan programm li fih faħħar ħafna lil Fortunato Mizzi bħala l-missier tal-Moviment Nazzjonalista f'Malta; minħabba f'hekk, xi antagonisti ta' Mizzi f'Malta malli semgħuh, qabdu u kissru l-mafkar ta' Fortunato Mizzi li kien hemm fi Strada Zekka fil-Belt Valletta.[25] Dan il-fatt kien irrappurtat fit-

Times of Malta.

Fil-Belt Victoria, Għawdex, it-triq li tibda fi tmiem il-parti ta' isfel ta' Triq ir-Repubbllika, minn quddiem il-*Villa Rundle* u l-Kumpless *Ninu Cremona* lejn id-direzzjoni tal-lvant, ġiet imsemmija għal Fortunato Mizzi, filwaqt li parti minn Triq Sannat li tmiss ma' Pjazza San Franġisk issemmiet għal ibnu Enrico.

Riferenzi

1 Henry Frendo, *Europe And Empire. Culture, Politics And Identity In Malta And The Mediterranean 1912-1946*, Malta 2012, 53.
2 Joseph Bezzina, *Ġrajjiet Is-Sorijiet Dumnikani 1889-1989*, Malta 1991, 248. Skont Bezzina, Fortunato Mizzi twieled nhar il-15 ta' Lulju 1844.
3 Michael J. Schiavone (Ed.), *Dictionary Of Maltese Biographies*, II, Malta 2009, 1193.
4 Ara nota 4 f'Paul Borg Olivier, *"Religio et Patria. Patrijottiżmu u Fidi skolpiti f'uħud mill-monumenti pubbliċi"*, f'Michael J. Schiavone– Leonard Callus, *Inservi: Ħidma Politika 1969-2009. Ġabra Ta' Kitbiet F'Ġieħ Eddie Fenech Adami*, Malta 2009, 421.
5 Joe Calleja, *Ugo P. Mifsud (1889-1942). Prim Ministru U Patrijott*, Malta 1997, 30.
6 Joseph Bezzina, *"Għawdex tul is-Seklu Dsatax – is-seklu tat-twelid tal-partiti"*, f'Raymond C. Xerri–Pierre J. Mejlak, *Il-Partit Nazzjonalista. Il-Partit Ta' Għawdex*, Malta 2000, 27.
7 Robert Farrugia Randon, *Camillo Sceberras. His Life And Times*, Malta 1991, 57.
8 Frendo, *Europe And Empire*, 461.
9 Bezzina, *"Għawdex tul is-Seklu Dsatax – is-seklu tat-twelid tal-partiti"*, f'Xerri–Mejlak, *Il-Partit Nazzjonalista*, 27.
10 Schiavone, *L-Elezzjonijiet F'Malta 1949-1981*, Malta 1987, 13.
11 Joseph M. Brincat, *Maltese And Other Languages*, Malta 2011, 282.
12 Ibid, 319.
13 Ibid, 350.
14 Schiavone, *L-Elezzjonijiet F'Malta*, 17.
15 Albert Ganado, *"An introduction to the original minutes of the Unione Politica Maltese"*, f'Schiavone–Callus (Ed.), *Inservi*, 344.
16 Frendo, *Europe And Empire*, 421.
17 Raymond C. Xerri, *"Il-Partit Nazzjonalista mwieled minn familja Għawdxija"*, f'Xerri–Mejlak, *Il-Partit Nazzjonalista*, 29.
18 http://www.lastella.com.mt/news_details.asp?NewsID=393 [21 ta' Lulju 2012].
19 Pawlu Mizzi, *Il-Parroċċa T'Għawdex. Studju Soċjo-Kulturali ta' Epoka 1434-1689*, Malta 1997, 419ff.
20 Ibid, 421.
21 Ġużepp Vella, *Iż-Żebbuġ, Il-Parroċċa Ta' Santa Marija*, Malta 1988, 95.
22 Frendo, *Europe And Empire*, 784.
23 Allister MacMillan, *Malta And Gibraltar Illustrated*, London 1915, 380.
24 Frendo, *Europe And Empire*, 569.
25 Ibid.

Fontana Pharmacy

Triq tal-Għajn, Fontana
Tel: 21566979 Email: diane.bonello@yahoo.com